Joitain huomioita anarkoprimitivismistä

Kommentti Janne Rantalan kirjoitukseen Väärinajattelija #4:ssä

Matti Hirvonen

2011

Kesällä 2010 ilmestynyt Väärinajattelijan nelosnumero oli mielestäni tähän mennessä lehden ylivoimaisesti paras, ja etenkin antropologiateema lämmitti mieltä.

Janne Juhana Rantalan kirjoituksessa ”Saatteeksi ihmisyys ja anarkia -teemaan” sivuttiin anarkoprimitivismiä, ja muutamista hyvistä huomioista ja tarpeellisista kritiikeistä huolimatta kokonaisuus osoitti mielestäni lähinnä Rantalan puutteellista ymmärrystä siitä, mitä anarkoprimitivismiksi löyhästi määritelty teoriasuuntaus oikein pitää sisällään. Samaten Rantala ei oikein tunnu tuntevan anarkoprimitivismistä viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana käytyä keskustelua.[1]

Rantala aloittaa primitivismikritiikkinsä sanomalla, että ”monien kannattajien mielestä primitivismiä ei voi kritisoida, jos ei tunne John Zerzanin ajattelua läpikotaisin”. Tämä vaikuttaa tarkoitukselliselta väistöliikkeeltä, jolla Rantala koittaa rakentaa jonkinlaista suojakilpeä vastakritiikille.

Eikä siinä mitään, jos kritisoidaan anarkoprimitivismiä poliittisena painotuksena tai primitivistien käytäntöjen kautta, joihin palaan myöhemmin, mutta jos halutaan kritisoida primitivismiä sen takia, että sieltä löytyy ”antropologian väärinymmärrysten varsinainen suo”, niin siinä tapauksessa olisi kritiikin kannalta uskottavampaa, jos kriitikko olisi perillä kritisoimansa aiheen sisällöstä.

Kirjoituksen pohjalta jää epäselväksi tunteeko Rantala ollenkaan Zerzanin tuotantoa tai muutakaan primitivististä kirjallista tuotantoa? Anarkoprimitivismiä tarkastellessa tulisi ilman muuta Zerzanin lisäksi ottaa huomioon myös Fifth Estate -lehden ympärillä 70-80 -lukujen taitteessa kehittynyt painotus laajemmin.[2]

---

[1] Hyvä esimerkki tällaisesta keskustelusta on amerikkalaisissa anarkistipiireissä 90-luvulla käyty keskustelu. Murray Bookchin kirjoitti 1995 kirjan ”Social Anarchism or Lifestyle Anarchism”, johon Bob Black kirjoitti vastineen ”Anarchy After Leftism”. Siinä primitivismiä käsittelee etenkin luvut 7-9. Myöhemmin Bookchin kirjoitti vastineen ”Whither Anarchism”, johon Black vastasi omalla vastineellaan ”Whithered Anarchism”. Siinä primitivismiä käsittelee toinen luku, sekä liitteet A ja C. Vaikka Black ei primitivisti olekaan, hänen edellämainittuja primitivismiä käsitteleviä osuuksia voitaisiin pitää lähes pakollisena peruslukemistona yleisimpiin primitivismikritiikkeihin sekä niihin liitettyihin antropologiakritiikkeihin. Kaikki edellämainitut kirjat löytyvät osoitteesta theanarchistlibrary.org.

[2] Hyvä kirjoituskokoelma, josta lähteä tutkimaan etenkin Fifth Estaten ympärille 70-80 -luvuilla rakentunutta anarkoprimitivismiä, on Radical Archivesin kokoama ”The Origins of Primitivism (1977-1988)”. Löytyy osoitteesta theanarchistlibrary.org.

Oma kiinnostukseni antropologiaan syntyi aikoinaan halusta osoittaa Zerzanin olevan perustavanlaatuisesti väärässä. Prosessin myötä tosin Zerzanin varsinainen teoreettinen sisältö aukeni huomattavasti selkeämmin, ja saatoin huomata Zerzanin teorian yleislinjan olevan varsin validi ja antropologisesti perusteltu, mutta Zerzanin olevan myös kirjoitustyyliltään raivostuttavan huikenteleva ja epätarkka sekä tarkoituksellisen provokatiivinen.

Tässä suhteessa voin vain yhtyä Rantalan kritiikkiin siitä, kuinka ”useiden primitivistien olisi silti syytä päivittää antropologinen yleissivistyksensä” eikä junnata Man the Hunter -konferenssissa ja Marshall Sahlinsissa. Etenkin sen takia, että viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana on kirjoitettu paljon sellaista antropologiaa, jolla anarkistit voivat aseistaa itseään. Paljon on tapahtunut 60-luvun lopun jälkeen, mutta mitään varsinaista paradigmanmuutosta ei kuitenkaan ole ollut. Ei mitään sellaista, mikä veisi pohjaa anarkoprimitivismiltä.

Jos nyt tarkastellaan anarkoprimitivismiä nimenomaan antropologian ja esihistorian tutkimuksen kautta, niin perusteesit ovat ihan alan tutkimuksen valtavirtaa. Siirtymä verrattain tasaarvoisista pyyntikulttuuria toteuttaneista enemmän tai vähemmän kiertävistä ryhmistä domestikaatiota harjottaneisiin paikalleen asettuneisiin yhteiskuntiin, joiden hierarkioista kehittyivät sivilisaatiot ja valtiot. Näin yhdessä virkkeessä yleisesti kuvailtuna.

Rantala esittää yleisen uskomuksen siitä, että anarkoprimitivistien mukaan meidän tulisi siirtyä ”takaisin” pyyntikulttuuriin ja ”tuosta vain” ottaa käyttöön heidän elämäntapansa. Ongelma tässä näkemyksessä on tietenkin se, ettei kukaan ole esittänyt mitään tällaista, muuta kuin korkeintaan iskulauseen tasolla.[3]

Yleisesti ottaen anarkoprimitivistisen teorian piirteenä voidaan pitää sitä, että se ei esitä mitään käytäntöä matkittavaksi, ja ottaa ylipäätään hyvin vähän kantaa organisatorisella tasolla. David Watson jopa sanoi kritiikkinä John Moorelle, että ”ei ole mitään ’primitivististä käytäntöä’”, että primitivistien käytäntöjä ei voi mitenkään erottaa yleisistä radikaali- ja anarkistikäytännöistä.[4]

John Filiss teki hyvän huomion keskustellessaan Jason McQuinnin kanssa jälkimmäisen artikkelista ”Miksi en ole primitivisti”[5]: Zerzanin kritiikki vieraantumisen alkuperän selvittämisessä menee niinkin pitkälle kuin menee, symboliseen kulttuuriin ja kieleen asti, juuri siitä syystä, että se ei pysähdy pelkkään pyyntikulttuuriin nostaen sitä jalustalle ainoana oikeana, vaan näkee ”ongelmia” siinäkin.

Jonkun ”tuosta vain” tapahtuvan kuvitellun stereotypian käyttöönottamisen sijaan anarkoprimitivismissä kyse on yleisesti ottaen siitä, mihin suuntaan nykytilanteesta lähdetään kulkemaan. Primitivistisen näkökulman mukaan kiihtyvän teollisuuden, teknologian ja työnjaon sijaan pitäisi kulkea kohti pienempää työnjakoa, poispäin teollisuudesta, sivilisaatiosta ja domestikaatiosta.

Käytännön suhteen tässä tulevat vastaan erilaiset omavaraisuuden perustaidot ja permakulttuuri eli samoja käytäntöjä, joita radikaali- ja anarkistiliikkeissä, etenkin niiden ”vihreissä” painotuksissa, jo nyt toteutetaan yleisesti ilman mitään erillistä ”primitivististä käytäntöä”. Paikallisuus, autonomia, valtarakenteiden ja ylivallan hajottaminen ovat anarkoprimitivismin ytimessä,

[3] Anarkoprimitivismiä tarkastellessa tulee pystyä tietenkin erottamaan mikä on varsinaista teoreettista kontribuutiota, ja mikä taas ”aktivistista” iskulausetta ja muuta vastaavaa. Anarkismin yhteiskuntakritiikkiä ja näkemystäkään arvioidessa ei lähdetä liikkeelle mielenosoittajan huutamista ”kytät on sikoja” tai ”syödään rikkaat” -iskulauseista.

[4] David Watson. Swamp Fever, Primitivism & the “Ideological Vortex”: Farewell to All That. [theanarchistlibrary.org]

[5] Keskustelu englanniksi osoitteessa primitivism.com. McQuinnin kirjoituksen suomennos osoitteessa takku.net 11.11.2006.

eikä anarkoprimitivismiä voi näin ollen tarkastella erillään anarkismista, kuten jotkut lahkolaisemmat kriitikot ovat halunneet tehdä.[6]

Kyse siis on samaan aikaan sekä eteenpäin menemisestä että paluusta menneeseen, riippuen täysin näkökulmasta ja painotuksesta kuitenkin niin, että vältetään valmiita käsikirjoituksia ja täsmäsuunnitelmia, ja ymmärretään ettei primitiivi synny suuresta ideologiasta vaan välittömistä yhteyksistä myös ihmismaailman tuolle puolen muuhun elolliseen.

Tämä on kysymys, jossa Rantalan postmodernismi nousee räikeästi esiin. Rantala vaikuttaa pyrkivän jopa kiistämään primitiivisten kansojen tai ”luonnonkansojen” olemassaolon itsessään, jolloin päästään postmoderniin kielipeliin parhaimmillaan, sisällön jäädessä vähemmälle huomiolle.[7] Rantala myös muistuttaa, kuinka primitiivisen käsite on ”rasistisuudessaan” ollut jo 50 vuotta pannassa antropologian parissa.

Tässä Rantala tuntuu sivuuttavan sen tosiasian, että primitivistit nimenomaan torjuvat perinteisen lineaarisen kulttuurievoluution käsityksen, eikä primitiivinen suinkaan tässä yhteydessä tarkoita alempiarvoista, päinvastoin. Koko käsite ”primitivisti” syntyi samaan tapaan kuin ”anarkisti”. Se esitettiin ensin solvauksena, minkä jälkeen tapahtui *detournement*, ja käsite ja sen sisältö valjastettiin radikaaleja tarkoitusperiä varten.

Rantala jatkaa toteamalla, kuinka ”yksikään kansa ei ole muita lähempänä luontoa sen kummemmin kuin kulttuuriakaan”. Sikäli kun luonnolla tarkoitetaan elollisten olentojen keskinäisriippuvuuden rihmastoa ekosysteemissä, käy aika selväksi, että ihminen on lähempänä luontoa metsässä kuin kauppakeskuksessa. Luonnonkansan käsite liittyy juuri tähän, että on ihmisiä jotka elävät tiiviimmässä vuorovaikutuksesta ei-ihmisolentojen kanssa, ja tämä näkyy niin heidän maailmankuvassaan kuin ajattelussaan.

Esimerkkinä Rantala nostaa Levi-Straussin kuvauksen Amazonin caduveoista, mikä itse asiassa esimerkkinä vahvistaa anarkoprimitivistisen näkemyksen siitä, että domestikaation, soturikulttuurien ja hallitsevien luokkien muodostumisella on tapana vaikuttaa luontosuhteeseen negatiivisesti.[8]

Samaten Rantala toistaa itsestäänselvyyksiä todetessaan, että luonnonkansat ”eivät minkään loogisen välttämättömyyden nojalla myöskään elä sopusoinnussa luonnon kanssa”. Ei tietenkään.

---

[6] Tässä tulee myös muistaa, että ylipäätään tarve nostaa anarkoprimitivismiä omaksi suunnakseen syntyi pitkälti joidenkin anarkistien äärimmäisen vihamielisestä suhtautumisesta mihinkään sivilisaation kritiikkiin, teollisen massayhteiskunnan kyseenalaistamiseen tai alkuperäiskansojen ja niiden käytäntöjen tutkimiseen esimerkkinä todellisen elämän anarkiasta. Tätä on esim. Wolfi Landstreicher kommentoinut toteamalla kuinka edellämainitut asiat ovat olleet anarkismissa mukana alusta asti jo klassisessa anarkismissa. (”Barbaarien nousu: ei-primitivistinen kapina sivilisaatiota vastaan”, suomennos osoitteessa takku.net 27.5.2009)

[7] Tästä aiheesta ks.esim. Lee, Richard B. ”Art, Science, or Politics? The Crisis in Hunter-Gatherer Studies”. American Anthropologist, New Series, Vol. 94, No. 1 (Mar., 1992), pp. 31-54. Blackwell Publishing.

[8] Amerikan intiaaneja, etenkin Amazonia, pohtiessa on hyvä ottaa huomioon se, miten tämän päivän tutkimuksessa, jossa luonnollisesti käydään kiivasta keskustelua, alkaa yhä enemmän näyttämään siltä, että vanha käsitys primaalisten intiaanien asuttamasta vähäväkisestä Amerikasta on osoittautumassa yhä enemmän virheelliseksi, kun Amerikka vaikuttaa olleen varsin sivistynyt ja runsasväkinen kaupunkeineen ja kerrostuneine yhteiskuntineen. Tämä vaikuttaa myös historiallisten ja nykyisten Amerikan alkuperäisasukkaiden tulkitsemiseen, Amazonin intiaanit mukaan lukien, niin että niitä ei tule niinkään nähdä populaarikulttuurisen houkuttelevasti minään ”viimeisinä jäänteinä ihmisyyden alkuhämärästä”, vaan ennemmin romahduksen jälkeisinä yhteiskuntina, jotka ovat sopeuttaneet itsensä uuteen tilanteeseen. (ks. Mann, Charles C. 1491: The Americas Before Columbus. 2006. Granta Books) Yleisesti ottaen yksi primitivistien keskeisistä huomioista on ollut se, että historia on täynnä sivilisaatioiden romahduksia ja ihmisiä, jotka ovat sopeuttaneet itsensä ja elämäntapansa uusiin olosuhteisiin varsin anarkkisesti, ja kuinka sivilisaatioiden romahdusten vaikuttavina tekijöinä (esim. Rooma, Maya) on ollut se, että alamaiset eivät ole pitäneet sen jatkumista enää toivottavana.

Sen sijaan on ihan perusteltua väittää tutkimusten pohjalta, että tietyillä asioilla on tapana vaikuttaa maailman- ja luontokuvaan, ja nämä asiat taas puolestaan vaikuttavat käytökseen ja toimintaan.

Rantalan kysymykseen siitä, ketkä toteuttivat biisonien joukkoteurastuksen Pohjois-Amerikassa voi vain todeta, että kukaan ei varmaan ole missään väittänyt sivilisaatiota joukkoteurastusten tekijäksi, eikä joukkoteurastusten olemassaolo mitenkään kumoa primitivistisen teorian ja sen taustalla olevan antropologian sisältöä. Kuten Rantala sanoo, ”luontosuhteita on löytynyt tuhoisasta harmoniseen”, eikä ole kovin vaikea pähkinä miettiä kumpi on pitkällä tähtäimellä kestävämpi.

Rantala kirjoittaa vielä, että ”luonnonkansoiksi kutsutuista ryhmistä ei ole löytynyt mitään yhteisiä kulttuurisia piirteitä vaan laaja kirjo varsin erilaisia yhteisöjä verrattain anarkkisista hyvinkin hierarkkisiin erilaisine arvoineen, uskontoineen, kielineen, tapoineen ja maailmankuvineen”. Hän on luonnollisesti täysin oikeassa.

Valtiottomista yhteiskunnista löytyy huomattavasti suurempaa variaatiota kuin valtioyhteiskunnista. Edellämainituissa valtiottomissa yhteiskunnissa verrattain anarkkisia ja hyvinkin hierarkkisia erikseen tarkastellessa ja verratessa voidaan hyvinkin huomata yhdistäviä tekijöitä. Esimerkiksi se, että sedentismin ja domestikaation kaltaisilla ilmiöillä, sekä tietenkin arvoilla ja maailmankuvilla, tuntuu olevan vaikutusta yhteisöjen anarkkisuuteen ja hierarkkisuuteen.

Antropologian, arkeologian ja historian tehtävänä on selvittää ihmisyyden moninaisia mahdollisuuksia sekä sitä, miten nykytilanteeseen on tultu. Anarkistisesta näkökulmasta tarkastellen niissä kiinnostaa, ainakin itseäni, ennen kaikkea ymmärrys nykytilanteeseen johtaneista tekijöistä, jotta voidaan kulkea kohti kestävää paikallista itsemääräämistä, anarkiaa. Tässä suhteessa tarvitaan lisää anarkistista antropologiaa, keskustelua sekä teorioiden kehittämistä ja eteenpäin viemistä. Janne Rantalan kirjoitus oli tarpeellinen avaus, mutta antropologilta olisi toivonut hieman enemmän vakavasti otettavaa aiheeseen tarttumista ja hieman vähemmän ylimielistä olankohauttelua.[9] Toivottavasti keskustelu kokonaisuudessaan on vasta alussa, väärinymmärrysten suo kun tuntuu kovin laajalta.

[9] Rantala sivuaa teknologian kritiikkiä toteamalla, että ”teknologiatta emme voisi esimerkiksi torjua asteroidituhoa”. Asteroidituhon torjuminen teknologialla kuuluu nykytilanteessakin enemmän halpojen Hollywood-jännäreiden kuin reaalimaailman piiriin. Teknologian roolin kriittinen tutkiminen ihmisten (ja ei-ihmisten) suhteisiin vaikuttavana sosiaalisena instituutiona, puhumattakaan sen ympäristövaikutuksista, on kuitenkin nykytilanteen ja tulevaisuuden kannalta sen verran oleellista, että se ansaitsee anarkisteilta vähintäänkin vakavaa tutkiskelua, ei asian sivuuttamista kädenheilautuksella.

Anarkistinen kirjasto
Anti-Copyright

Matti Hirvonen
Joitain huomioita anarkoprimitivismistä
Kommentti Janne Rantalan kirjoitukseen Väärinajattelija #4:ssä
2011

Väärinajattelija #4

fi.theanarchistlibrary.org